

Lekce 6 - obrana

6.1 Kontrola domácího úkolu

6.2 Figury se brání

Ukázali jsme si, jak může figura útočit. Záleží to na tom, jak figura na šachovnici působí, případně jak se pohybuje. Je samozřejmé, že soupeřovy figury dělají totéž, tedy útočí na vaše figury. Vaše figury musí proto pochopitelně zvládat ještě jednu dovednost - musí se umět bránit. Říká se, že obrana je mnohem obtížnější než útok. Z části je to jistě tím, že bránit se můžete několika různými způsoby, výběr je těžší, protože máte více možností. Také obrana vychází z toho, jak se figura po šachovnici pohybuje, nebo jak na šachovnici působí. Obrannou roli však může figura plnit i svou prostou existencí, tím, že někde na šachovnici pouze stojí! Metody obrany probereme podrobněji.

6.2.1 Likvidace útočnicka

Diagram 1

Možnosti obrany

Pokud můžete figuru, která zaútočila, zlikvidovat, tedy nějak sebrat, je to nesporně nejúčinnější forma obrany. Má to několik háčeků. Vraťme se k našemu už známému **diagramu 1**, a podívejme se na situaci černé věže na c4. Tato věž je napadena dokonce třemi různými figurami. To je sice v běžné partii dosti neobvyklé, ale tím se nenecháme rušit. Jednoho z těchto útočnicků, a to bílou věž na c8, může černá věž svým vlastním tahem zlikvidovat (Vxc8). Další dva útočnické, jezdce z a3, a krále z d3, však svým vlastním tahem sebrat nemůže! Tyto útočnické by musel černý sebrat nějakou svou jinou figurou, nějaká jiná figura by tedy musela při obraně věže spolupracovat a pomáhat. Přesněji řečeno, tak by to mohlo jít v případě bílého jezdce. Bílého krále pravidla sebrat nedovolují, na toho by musel černý vyžrát jinou formou obrany. Bílého jezdce na diagramu 1 ovšem žádná černá figura nenapadá, před útokem jezdce tedy nikdo černé věži na pomoc nepřispěje. Povšimněte si však, že bílou věž na c8 napadá i černý střelec z pole h3. I tento střelec by bílou věž mohl sebrat. Když si to shrneme: útočící věž c8 může černý sebrat dvěma způsoby, zcela podle

vlastního výběru. Útočícího jezdce a krále černý sebrat nemůže, a musí jejich útoku čelit nějakým jiným způsobem.

6.2.2 Útěk na bezpečné pole

Kdo uteče, vyhraje. Heslo, které se mládež naučí velice rychle. Také se rychle naučí, že utíkat se má před silnějším protivníkem. Problém je ovšem v tom, že se nedá utíkat pořád, a někdy ani není kam utíkat. A někdy útěk znamená ztrátu něčeho, co si nemůžeme dovolit ztratit - pak je nutno boj přijmout, a bojovat všemi prostředky, které jsou k dispozici. Útěk, či vojenským jazykem ústup do předem připravených pozic, je ovšem technika, kterou šachista užívá velmi často. Ústup je ostatně možno spojit s jinými obrannými i útočnými prostředky. Třeba tah černého Vxc8 na diagramu 1 je kromě likvidace jednoho nepřítele i ústup před ostatními útočícími figurami, tedy před jezdce a3 a králem na d3. Věž ale může ustupovat i jinam. A zde je potřeba posoudit také otázku, jaké jiné pole je pro ústup věže vhodné, tedy na kterém jiném poli bude věž v bezpečí. Rázem objevíme problém. Pole a4 je v dosahu bílého střelce d1, který by tam mohl černou věž sebrat, vhodné ústupové pole to tedy není. Stejně tak se nehodí pole b4, to pro změnu napadá bílý pěšec c3. Ústupu na pole d4, a na další pole 4. řady v tomto směru brání vlastní černý pěšec d4, tudíž se utíkat nedá. Ústupu věže po sloupci c zase kontroluje bílá věž na c8, která by mohla černou věž vzít na všech ostatních dostupných polích sloupce c - tedy na c3 (kde by černá věž vzala pěšce c3), na poli c6, a také na polích c5 a c7, která jsou navíc i pod palbou bílého střelce z d6.

Také černá dáma na h5 musí řešit své ohrožení od střelce d1. Může střelce sebrat, to je určitě velmi dobrá obrana, ale může také ustoupit na celou řadu polí. Ale ouha, ono nebude tak snadné ustoupit. Hledáme přece pro dámu bezpečné ústupové pole. Jenže - pole na sloupci h jsou všechna

napadena buď bílým pěšcem (h4), nebo bílou dámou (h6+h7+h8). V cestě na další pole sloupce h překáží její vlastní střelec na h3. Celá diagonála d1-h5 je pod palbou bílého střelce, tam je bezpečno pouze po sebrání bílého střelce. Diagonála h5-e8 je také zcela pod palbou nepřátel - bílá dáma napadá pole g6 a f7, a bílá věž hlídá pole e8. Zbývá už jen 5. řada, a protože na ní pro změnu překáží černý pěšec e5, zbývají na ní jen 2 dostupná pole. Jenže i pole g5 napadá bílá dáma z g7. Je to tak, jediné bezpečné ústupové pole pro černou dámu je pole f5, to není napadeno žádnou bílou figurou. Vida, nebylo vůbec snadné nalézt ústupové pole pro černou dámu. A to je přitom dáma nejsilnější figura, která se po šachovnici pohybuje nejsnáze a na největší počet polí! Vidíte, jak okamžitá situace, tedy postavení figur na šachovnici, může ovlivňovat možnosti jednotlivých figur bez ohledu na jejich formální sílu a obecné schopnosti!

Černý jezdec je skokan, který může z pole e4 provést 8 skoků. Zde však o jeden méně, neboť na poli f6 mu ve skoku překáží vlastní pěšec. Může při útěku sebrat bílého střelce na d6, pole d6 je pak bezpečné pole, které žádná jiná bílá figura nenapadá. Také prázdné pole f2 nenapadá žádná bílá figura. Při skoku na pole c3 zde jezdec sebere bílého pěšce, ale pozor, pole c3 je napadené bílým králem. Zde je nutno ještě ověřit, zda bílý král může na poli c3 jezdece sebrat. Jelikož na pole c3 působí ještě černá věž a černý pěšec d4, bílý král jezdece vzít nesmí, a pole c3 je z toho důvodu možno považovat rovněž za bezpečné pole pro jezdece. Skok jezdece na d2 rozhodně bezpečný není, i toto pole napadá bílý král, a protože na pole d2 jiná černá figura nepůsobí, tam by král jezdece sebrat mohl. Ještě nebezpečnější je skok jezdece na pole c5, protože toto pole napadá jak bílá věž, tak také bílý střelec. Skok jezdece na g3, spojený se sebráním bílého pěšce, a skok jezdece na pole g5 musí řešit shodný problém. Pole g3 i g5 jsou totiž napadena bílou dámou, tu žádné pravidlo při braní na těchto dvou polích neomezuje, zcela bezpečná pole to tedy nejsou.

Černý král na g2 napaden není, nikam utíkat nemusí. Jaké tahy provést může, o tom už byla řeč. Napaden není ani černý střelec. Pokud by napaden byl, pak může ustupovat pouze po diagonále h3-c8, a na této diagonále jsou bezpečná pole f5, e6 a c8 (kde by vzal bílou věž), naopak pole d7 je ohroženo bílou dámou, a pole g4 napadají hned 2 bílé figury. Ještě jsou tu černí pěšci, ti jsou všichni napadeni nějakou bílou figurou. Pa7 je napaden dámou, může bezpečně utíkat na pole a6 a pomocí dvojkroku i na pole a5. Pěšec f6 může před útokem bílé dámy bezpečně ustoupit na pole f5. Pěšec e5 před bílým střelcem utíkat nemůže, překáží mu vlastní jezdec na poli e4, a brát svého kolegu na d4 také nesmí. Pěšec d4 je napaden dvakrát. Před bílým králem je celkem v bezpečí, protože na pole d4 působí černá věž i pěšec e5, a bílý král tam tedy vstoupit nesmí. Pěšec c3 je ale zuřivý nepřítel, utéct před ním na pole d3 nelze, tomu překáží bílý král. Pěšec d4 však může útočnicka na poli c3 sebrat, i na poli c3 je díky své věži a jezdcovi před bílým králem v naprostém bezpečí. Mluvil jsem již dlouho, a protože pečlivě a pozorně posloucháte, zvládnete popsat další útky sami:

Cvičení:

1. Popište na diagramu 1 ústupové možnosti všech napadených bílých figur.

6.2.3 Pokrytí napadené figury

Pozor pozor, přichází velmi důležitý trik šachové obrany. Zaútočit na nějakou figuru, tedy ji napadnout, ještě neznamená tuto figuru sebrat. Především to nikdy nejde najednou jedním tahem. Vždycky musí nejdříve přijít tah, kterým soupeřovu figuru napadneme, tedy vytvoříme **hrozbu** tuto figuru sebrat svým příštím tahem. Poté je na tahu soupeř, a ten má možnost na hrozbu reagovat některým dnes popisovaným způsobem. Teprve v případě, že na hrozbu nereaguje, a zahraje nějaký jiný tah, pak můžete svým dalším tahem svou hrozbu splnit a soupeřovu figuru sebrat. Ale pozor! Život vás naučí být nedůvěřivý. Pokud vytvoříte hrozbu, a váš soupeř na ni nereaguje tak, jak očekáváte, pak než svou hrozbu dalším tahem vyplníte, dobře si prohlédněte tah, který soupeř zahrál! V dnešní poslední kapitole se dovíte, proč máte být nedůvěřivý. Ale tak daleko ještě nejsme. Rozhodně si však zvykněte svého soupeře nepovažovat předem za slepého hlupáka, který vaši hrozbu nevidí, a proto na ni nereaguje. Vždycky si raději nejdříve ověřte, zda to naopak není mazaný a záludný nepřítel, který vás láká do pastí.

Pokrytí napadené figury není zase tak záludná obrana. Je to naopak jedna z nejběžnějších metod obrany. Znamená to, že hráč svou napadenou figurou neustoupí, nýbrž jí nějakou svou jinou figurou poskytne takovou ochranu, že pro útočnicka nemá smysl hrozbu vyplnit. Jinými slovy ztratil by více než získá. Pokrytím totiž soupeři říkáte: *"Dobrá, vezmi mi mou figuru, já ji pak pomstím tím, že zase seberu tu tvou figuru."* Je to tedy akce typu oko za oko, zub za zub!

Hrozba může mít 3 různé podoby. Rozlišuje se to podle kvality figur, které jsou do hrozby zapojeny - tedy figura útočící, a figura napadená. Pokud útočí slabší figura na figuru silnější, pak je obvykle situace vážná a pouhé krytí napadené figury pravděpodobně nebude účinná obrana. Naplnění hrozby by totiž pro obránce znamenalo větší ztrátu než pro útočníka. Pokud útočící a napadená figura jsou stejného typu, tedy stejné kvality, pak pokrytí napadené figury přichází do úvahy, protože zisk a ztráta při naplnění hrozby jsou zhruba rovnocenné. Posoudit je to však vždy nutno podle konkrétního postavení na šachovnici. Třetí situace, kdy silnější figura napadá slabší figuru, je pro metodu pokrytí napadené figury ideální, útočník by totiž naplněním hrozby ztratil více než získá. Tato situace je v šachu nejběžnější, je to jako v životě - silnější si vždycky rád troufne na slabšího, však to sami dobře znáte.

Problémem je pro nás zatím rozlišení, která figura je slabší a která silnější. O tom ještě bude v kurzu řeč mnohokrát, proto si zde dáme jen orientační informaci. Narazili jsme na to už při výuce pravidel tahů každé figury. Nejsilnější figurou v armádě je dáma, o něco slabší figurou je věž. Střelec i jezdec jsou figury slabší než věž, ale vzájemný vztah mezi jezdcem a střelcem je velmi složitý a proměnlivý podle situace na šachovnici, zatím je proto budeme považovat za figury v síle rovnocenné. Nejslabší jsou samozřejmě pěšci. Král je figura, kterou v této kapitole zkoumat nebudeme, protože krále není možno před hrozbou pokrýt, král každé své napadení musí bránit jinak! Není nad skutečný příklad, proto se znovu podíváme na náš dnešní ústřední diagram 1.

Napadených figur je na něm pozeňhaně. Třeba vztah černé dámy na h5 a bílého střelce na d1 se nám bude dobře hodit. Pokud je útočníkem střelec a napadenou figurou dáma (a je tedy na tahu černý), pak slabší figura napadá silnější figuru, a pouhé pokrytí černé dámy by nebyla moc dobrá obrana. Teoreticky by bylo možno dámu pokrýt dvěma způsoby, jezdcem z g3 nebo střelcem z g4, ale oba v sobě skrývají ještě další problém, kterým si teď nebudeme komplikovat život. Opačná situace, kdy by byla útočníkem černá dáma, a napadenou figurou bílý střelec (a byl by tedy na tahu bílý), pak silnější figura napadá slabší figuru a metoda pokrytí by měla být úspěšnou obranou. Bílého střelce by zde mohl pokrýt bílý král svým tahem na pole c2, kdyby pak černá dáma krytého střelce sebrala Dxd1, bílý by následujícím tahem sebral černou dámu králem. Černý by touto operací přišel o dámu, svou nejsilnější figuru, bílý by ztratil jen střelce, figuru mnohem slabší než je dáma, a to by nebyl výsledek útoku, nad kterým by černý mohl jásat.

Atraktivní vztah dvou vzájemně se napadajících rovnocenných protivníků popisuje situace bílé a černé věže. V takovém případě má pokrytí figury smysl, protože v případě provedení hrozby by došlo k prosté **výměně** obou figur, a materiální poměr sil obou stran by se nezměnil. O vhodnosti takové akce pak rozhoduje celková situace na šachovnici a využitelnost obou napadajících se protivníků. Pokud se budeme držet našeho trochu umělého diagramu, pak černá věž c4 by sice šla pokrýt jezdcem z d6 nebo z d2, střelcem z e6 a nebo dámou z f7. Ale jen tahy Jxd6 a Se6 jsou pokrytí z bezpečných nenapadených polí, zbývající dvě pokrytí jsou pro figuru, která má krytí poskytnout, velmi nebezpečná, protože je napadají bílé figury. Mnohem důležitější je ovšem to, že černá věž je na poli c4 napadena třemi bílými figurami, a její pokrytí by mělo smysl, kdyby řešilo všechny 3 napadení. A jelikož jedním útočníkem je jezdec, tedy figura slabší než věž, pak pokrytí asi není ideálním řešením budoucnosti černé věže. Bílá věž na tom vlastně není o mnoho lépe. Před útokem černé věže by ji mohla pokrýt bílá dáma bezpečně z polí f8 a g8 a také z pole b7, méně bezpečně z pole h8, které kontroluje černá dáma, a velmi nebezpečně z pole d7, které ostřeluje černý střelec. Trochu zvláštní povahu má pokrytí z pole c7, o tom si povíme za chvíli. Všechny pokrytí bílé věže ale mají společnou slabinu - bílá věž je zároveň napadena černým střelcem, tedy figurou slabší, a její pokrytí tedy asi nebude ideální formou obrany. Pokrytí střelcem z g4 v této souvislosti ani nezmiňuji, toto pole napadají dokonce 2 černé figury, bezpečné krytí to rozhodně není.

Útok krále můžeme z pohledu krytí figury považovat za útok silnější figury na slabší, ať už útočí na cokoliv. Pokrytí je velmi účinná obrana, protože brát pak králi nedovolují pravidla hry. Třeba pěšec d4 je pokrytí dokonce dvakrát, věží a pěšcem z e5, ten je před bílým králem zcela v bezpečí. Černého jezdce na e4 by král sebrat mohl, pokrýt ho může střelec bezpečně z pole f5, pěšec f6 z téhož pole, černá dáma to kromě bezpečného pole f5 zvládne i z nebezpečných polí h7, g6, g4, f3, e2 a také h4. Důležité je uvědomit si, že existuje ještě jedno krytí černého jezdce! Také tah dxc3, tedy brání bílého pěšce černým pěšce, poslouží k pokrytí černého jezdce, ačkoliv pěšec z d4 ani z c3 v dosahu pole e4 nemá. Odchodem z pole d4 ale uvolnil působnost černé věže na poli c4, která tím pádem dosáhne až k poli e4 a jezdcí před bílým králem poskytuje postačující ochranu.

Ještě se musím zmínit o napadení černého pěšce a7 bílou dámou z pole g7. To je typická situace útoku silnější figury na figuru slabší a pokrytí pěšce a7 by mělo být velmi účinnou obranou. Černý ovšem nemá mnoho prostředků, kterými by pěšce pokrýt mohl. Jde to tahem černé věže na pole a4, což je ovšem nebezpečné pole vzhledem k tomu, že na toho pole působí bílý střelec z d1. Napadá vás snad ještě nějaký způsob pokrytí pěšce a7? Skutečně existuje, a mohl by vás překvapit. Pokrýt pěšce a7 může i černá dáma. Nemyslím ovšem jen tah Df7, ten vás asi napadl, stejně tak tah Vc7. Chci poukázat na možnost tahu Dh7! Dobře si ho prohlédněte. Z pole h7 černá dáma působí mimo jiné po 7. řadě, tedy teoreticky až k poli a7. Na 7. řadě ovšem stojí překážka, bílá dáma na poli g7, která působnost černé dámy po 7. řadě výrazně omezuje, v daném okamžiku tedy černá dáma na pole a7 nepůsobí. Musíte však situaci domyslet. Pokud bílá dáma nyní sebere pěšce a7, přestane působit na poli g7 jako překážka a otevře černé dámě cestu až k poli a7. Svým další tahem tedy může černá dáma bílou dámou na poli a7 sebrat, a vlastně tímto způsobem poskytuje svému pěšci na a7 požadované pokrytí. Pole h7 je zde samozřejmě velmi nebezpečné pole, bílá dáma by snadno mohla obrátit svou pozornost od černého pěšce k černé dámě a černou dámou na poli h7 s chutí pozřít, dobré pokrytí to tedy není. Jde ale o to, abychom si uvědomili, že i takový způsob pokrytí existuje. Je to pokrytí "přes hlavu útočící figury", nebo chcete-li "skrz útočící figuru", můžete tomu říkat roentgen, pokud vám tento výraz něco říká. Existují situace, kdy tato obrana může být účinným krytím ohroženého kamene.

S naším úvodním diagramem 1 jsme si myslím už vyhráli dost, chce to změnu. V tomto odstavci jsme si již naznačili skutečnost, která je pro otázku krytí velmi důležitá. Aby mělo krytí figury správný účinek, musí být figura kryta nejméně tolikrát, kolikrát je napadena! Jinak není krytí dostatečně účinné, mnoho psů je zajícova smrt, i když ho zkusíte pokrýt. Ukážeme si dva nové diagramy.

Diagram 2

pokrytí

Diagram 3

baterie

Diagram 2 zachycuje dvě situace útoku. Bílý útočí na pole c7, černý útočí na pole g5. Černý pěšec c7 je pokryt králem, útočí na něho ale dvě bílé figury - bílá věž z c1 a bílý střelec z f4. Pokud bude na tahu bílý, může tohoto pěšce jednou z obou figur sebrat. Druhá figura jí poskytne dostatečnou ochranu před odvetným bráním černého krále. Pokud nechce černý pěšce c7 ztratit, pak pokud je na tahu, musí pěšce c7 ještě jednou pokrýt. Pak bude poměr sil vyrovnán, 2 útočící figury a 2 obranné figury, a bod c7 bude relativně v bezpečí. Relativně proto, že záleží na tom, jaké figury jsou do útoku a obrany zapojeny! Napadený pěšec je slabší figurou než obě útočící figury bílého. Jelikož je ovšem útok na pole c7 dvojitý, může při něm zahynout i další černá figura, která pěšci c7 přichází na pomoc a poskytuje mu dodatečné krytí. Již bylo řečeno, že černý král na c7 může brát až ve chvíli, kdy nebude nějaká bílá figura na c7 působit. Představme si nyní, že černý v pozici diagramu 2 zahrál **1...Vg7**, pokrýl tedy dodatečně pěšce c7 věží. Pokud dojde k boji o pole c7, bude muset černý nejdříve brát touto figurou, teprve v další fázi boje dojde na černého krále. Akce tedy bude vypadat například takto: **1...Vg7 2.Sxc7+ Vxc7 3.Vxc7 Kxc7**. Na konci boje o pole c7 tedy na tomto poli spočine černý král jako konečný vítěz boje, a obě strany mohou počítat padlé bojovníky. Bílý v boji ztratil věž a střelce, černý ztratil věž a pěšce. Věže jsou rovnocenné, střelec je silnější než pěšec, to znamená, že útočníkovi se nevyplatí Pc7 brát, protože ztráta by byla větší než zisk. Pokud by ovšem černý akci pokrytí zahájil tahem **1...Dg7**, pokrýl tedy dodatečně pěšce

c7 dámou, pak boj proběhne takto: **1...Dg7 2.Sxc7 Dxc7 3.Vxc7 Kxc7**. Vítězem je opět černý král, ale na seznamu ztrát černého se vedle pěšce objeví dáma. Nu a dáma s pěšcem představuje poněkud větší sílu než věž a střelec, balance ztrát je tedy pro bílého výhodnější a dokončení boje o pěšce c7 pro něho má smysl! Vidíte, že není vůbec jedno, která figura krytí poskytuje. V prvním případě bílý pěšce c7 brát asi nebude, ve druhém případě je to pro něho naopak velmi lákavá možnost.

Druhý útok na diagramu 2 se točí kolem bílého jezdce na g5. Napaden je černou dámou z h6 a černou věží z g8. Pokrytí je střelcem z f4. Jde o situaci, kdy silnější figury napadají slabší figuru, pokrytí jezdce střelcem by tedy byla uspokojivá obrana před jednotlivým útokem každé z černých figur. Protože však útočí obě najednou, je nutno zvážit, zda krytí jezdce je postačující obranou. Útočná akce černého má dvě podoby. Buď začne útok věž **1...Vxg5 2.Sxg5 Dxg5**, nebo začne dáma **1...Dxg5 2.Sxg5 Vxg5**. Vítězem boje je vždy černý, protože útočí dvěma figurami proti jednomu obránci. Jelikož jde ovšem o střetnutí různě silných (kvalitních) protivníků, důležitým kritériem je balance ztrát takového útoku. V prvním případě útok zahajuje věž, bílý v boji ztratí jezdce a střelce, černý pouhou věž. To je trochu ošidná balance, ale zatím se spokojíme s hodnocením, že jedna věž je trochu slabší než jezdec a střelec dohromady, a výsledek boje je tím pádem pro černého příznivý. Pokud naopak černý útok zahájí dámou, v boji tuto dámu ztratí, ztratí bílého jsou stejné, jenže střelec a jezdec dohromady nejsou tak kvalitní bojovou silou jako jedna dáma. Tento boj naopak pro černého lákavý není. Je tedy jasné, že není ani jedno, v jakém pořadí bojové jednotky do boje vstupují. Pro bílého je ovšem významné, že jeden z možných průběhů boje o jezdce g5 je pro něho nepříznivý. Pokud je na tahu, znamená to, že by měl obranu jezdce g5 nějak řešit. V této kapitole tedy posílím jeho krytí, například pomocí své věže tahem **1.Vg1**.

Diagram 3 zachycuje další dvě situace, kterými konečně kapitolu o krytí ukončíme. Položím jednoduché otázky: Kolikrát je bílým napadeno pole c7? Kolikrát je černým napadeno pole b2? Jednou určitě, to vám jistě neuniklo. Pole c7 napadá věž z c4, pole b2 napadá střelec z g7, obě pole kryjí králové obou stran. Ale to není všechno. Jestlipak si vzpomínáte na povídání o tom, jak na diagramu 1 může černá dáma pokrýt útok bílé dámy na pěšce a7? Zde před námi stojí něco podobného. Nejen bílá věž z c4 ohrožuje pěšce c7. Také bílá věž na c1 má pole c7 na dohled! Kolegyně na poli c4 jí sice trochu překáží, ale pokud věž z c4 na poli c7 pěšce vezme, otevře se i věži z c1 přímá cesta na pole c7. Myslím, že to znáte i ze života, i když se to nemá. Určitě už jste někdy strčili do svého spolužáka tak, aby on vrazil do dalšího spolužáka. Srazí se s ním sice on, ale příčinou té srážky jste vy, a vy za to dostanete pohlavek, pokud ovšem existuje nějaká spravedlnost. Přesně to dělá bílá věž na c1. Tlačí svou kolegyni na c4 do pole c7, a protože šachové figurky bývají přece jen vychovány lépe než lidé, zároveň své kolegyni na c7 poskytuje krytí, tedy ochranu před odvetnou akcí soupeře. Jinými slovy černý král v takovém případě věž na c7 nesmí sebrat. Popisované situaci se říká **baterie**, v tomto konkrétním případě je častější pojem **útok zdvojených věží**, ten je vždy silnější než útok věže jediné. Zdvojené věže se v útoku vzájemně podporují, útočí dvojnásobnou silou.

Útok na pole b2 je velmi podobný. Útočí nejen černý střelec, ale "přes jeho hlavu" také černá dáma. Také dáma "tlačí" svého střelce do pole b2, a při útoku na toto pole střelci poskytuje podporu a ochranu. Ani bílý král by na poli b2 černého střelce nemohl sebrat. Baterie střelec+dáma je také velmi účinná, je vidět, že baterii mohou tvořit i různé figury, pokud působí za sebou ve stejném směru! Baterii tedy mohou vytvářet figury, které se pohybují po shodných liniích (dáma+věž, 2 věže, dáma a střelec). Vytvořením baterie znásobujete útočnou sílu figur v baterii. A v případě, že baterii tvoří různé figury, pak hraje významnou roli i to, která figura je vpředu, v čele baterie. Například černý střelec bude brát na poli b2 se šachem, ohrozí krále, ale ten bude moci uhnout na pole a2 nebo b1. Když na diagramu 3 jen prohodíte postavení černé dámy a černého střelce, pak bude vpředu baterie černá dáma, dáma bude brát na poli b2 pěšce, a dá bílému králi nejen šach, ale přímo mat, protože napadá i ústupová pole a2 a b1, a je kryta svým střelcem, bílý král tedy nemůže ani dámu sebrat, ani ustoupit.

6.2.4 Ukryj se za má záda - figuru lze představit

Každá armáda má své hrdiny, a každá je tu a tam potřebuje. Šachová figura může prokázat své hrdinství tím, že přeruší ohrožení některé jiné figury své armády. Jinými slovy vstoupí do dráhy, po které soupeřova figura ohrožuje figuru vlastní. Nejčastější případ pro takové hrdinství je ohrožení vlastního krále. Příklady budou názornější.

Diagram 4

Představení proti šachu

Diagram 5

Představení proti šachu

Diagram 4 ukazuje poměrně dramatickou situaci. Ani jeden z obou králů kolem sebe nemá příliš mnoho volných polí. V takových chvílích jejich zranitelnost vzrůstá. Pokud by byl na tahu bílý, mohl by dát nepříjemný šach tahem **1.Vc8+**. Bílou věž není čím sebrat, a černý král nemá kam utíkat - pole g8 je rovněž napadeno věží, pole g7 hlídá bílý pěšec h6, a na poli h7 králi překáží vlastní pěšec. Jedná se snad o mat? Nene, černý se může bránit tahem **1...Sg8** - postaví do dráhy útoku věže na krále svého střelce, a tím přeruší útok věže na svého krále. Říkáme, že černý střelec **představil**. Věž nyní nenapadá krále, ale pouze černého střelce. To sice není pro střelce právě nejpríjemnější situace, ale král je zachráněn, mat se nekoná, a král střelci zároveň prokazuje důležitou vděčnost, neboť ho před útokem bílé věže chrání. Pokud by byl v pozici naopak na tahu černý, také on by mohl dát dosti nepříjemný šach **1...Vd1+**. Problém má pro změnu bílý král - věž nejde vzít, a utíkat král rovněž nemůže - pole f1 a h1 je také napadeno černou věží, pole g2 (a h1) zase napadá černý střelec. Na polích f2 a h2 králi zase překážejí vlastní figury. Ale ani v tomto případě se nejedná o mat, bílý se ubrání jediným, ale prostým a účinným tahem $\langle B \rangle 2.Jf1 \langle /B \rangle$ - představí svého jezdce a tím přeruší útok černé věže na bílého krále. I bílý král svého jezdce zároveň chrání, a matová hrozba je odražena.

Diagram 5 ukazuje také situaci, která je pro oba krále velmi nebezpečná. Bílý na tahu může zahrát **1.Vh1+** a černého krále pěkně chytit pod krkem. Ostrá palba bílých věží mu nenechává jediné políčko volné, bílou věž nejde nijak zničit, černému zbývá poslední naděje - pomoc ostatních figur. Černé věži ovšem překáží černý střelec, ta nyní pomoci nemůže. Černý okamžitému matu zabráni pomocí tahu **1...Sh4** - představí svého střelce. Útok věže na krále je přerušen, černého střelce ovšem tentokrát nikdo nechrání, a bílý může v útoku pokračovat jednoduchým sebráním střelce **2.Vxh4+**, tím věž svůj útok na černého krále obnoví, změnilo se jen místo, odkud na krále útočí. Hrdinný střelec však svůj život neobětoval zbytečně. Nešlo totiž jen o prodloužení partie o jeden tah, černý střelec už totiž nepřekáží černé věži, a tu už nyní černý může použít k obraně tahem **2...Vh7**. Představil tedy pro změnu svou věž, tu ale představil za mnohem výhodnějších podmínek než střelce. Věž je totiž dostatečně blízko svému králi a ten ji dokáže poskytnout nezbytnou ochranu. Bílý sice může věž na h7 sebrat, ale i černý král na h7 dobere útočící věž a hrozba matu je odvrácena. Černý při této obraně sice ztratil bez náhrady svého střelce, ale zabránil tím okamžitému matu a partie pokračuje. Materiální ztráta střelce je sice významná, ale nemusí ještě vždy znamenat porážku. Chápejme postavení několika figur na našem diagramu jako pouhou část pozice, která nám slouží k ukázce určité akce, do které se ostatní figury na šachovnici nemohou zapojit, a proto na diagramu pro jednoduchost a lepší srozumitelnost ani nejsou zobrazeny. Pokud by byl v postavení diagramu 5 na tahu černý, může dát rovněž velmi nepříjemný šach **1...Vd4+**. Ani bílý král nemá kam uhnout, překážejí mu vlastní pěšci a černé figury Se7 a Pa6. Z matové sítě se bílý král vysmekne představením pěšce tahem **2.b4**. Černý sice tohoto pěšce může vzít věží a dát tak touto věží znovu šach **2...Vxb4+**, to však stále není mat. Vidíte všichni proč? Černá věž nyní stojí na b4, je sice kryta svým střelcem, takže ji bílý král nemůže vzít, ale věž současně přerušuje působnost svého střelce na pole a3, které nyní černý nehlídá, a bílý král ho může využít k útěku z nebezpečného místa tahem **3.Ka3**. Bílého možná ještě čekají horké chvílky,

další tah černé věže pustí do útoku na krále střelce z e7, ale mat, ten osudný konec partie, ten je zažehnán a partie dále pokračuje.

Diagram 6

Představení po sloupci

Diagram 7

Představení po diagonále

Představení figury je ovšem akce, která nemusí sloužit pouze k ochraně krále. Obecně slouží k ochraně linií, tedy diagonál nebo sloupců, po kterých útočí liniové figury. Musím zdůraznit, že proti útoku jezdce, tedy figury skákající, obrana představením není použitelná. Stejně tak se nedá představení použít jako obrana proti útoku pěšce nebo krále, protože tyto figury útočí z bezprostřední blízkosti, a chybí tedy prostor mezi útočníkem a obráncem, do kterého by bylo možno jinou figuru představit. Další dva diagramy stručně ukazují obrany sloupců a diagonál. Nezbytnou podmínkou pro úspěch takové obrany je existence **opěrného bodu** na příslušné linii, tedy existenci pole, které obráncem kontroluje nějakou svou figurou, a poskytuje tak na tomto poli potřebnou ochranu pro figuru, která má být představena. Na **diagramu 6** působí bílé věže po sloupcích c a e až hluboko do tábora soupeře. Takový tlak věží nebývá příjemný, a je užitečné působnost takových věží poněkud omezit. Tah **Sc5**, tedy představení černého střelce na pole c5, které je díky pěšci b6 opěrným bodem černého na sloupci c, omezuje působnost bílé věže na sloupci c a poskytuje ochranu napadenému pěšci c7. Tah **Je4**, který využívá opěrný bod, vytvořený na sloupci e pomocí pěšce d5, zase pomocí představení jezdce výrazně omezuje působnost bílé věže po sloupci e. Na **diagramu 7** je ukázána obrana diagonál pomocí představení. Baterie bílého na diagonále b1-h7, tvořená dámou a střelcem, velmi nepříjemně ohrožuje především citlivé pole h7 v těsné blízkosti černého krále. Opevnění této diagonály je celkem rozumnou akcí obrany, a nejlépe k tomu poslouží představení černého pěšce z g7 na g6. Na g6 je pěšec podporován oběma svými sousedními pěšci a vytváří tak velmi pevnou obranu bodu h7. Podobně bílý by měl věnovat pozornost útoku na svého pěšce h2. Jedním z útočníků je černý jezdec, proti němu obrana představením účinná není, ale mnohem nebezpečnějším útočníkem na bod h2 je černá dáma, působící na diagonále h2-b8. A právě opevnění této diagonály představením bílého pěšce na g3, znovu chráněného oběma sousedními pěšci, černou dámou z útoku na pole h2 po této diagonále spolehlivě vyřadí.

6.2.5 Protiútok

Nejlepší obrana je útok, takové heslo již jste asi slyšeli. V podstatě je tím vyjádřena bojová filosofie útočného myšlení šachisty. Mnohokrát již jsem svých žákům opakoval myšlenku "Nestarej se tolik o to, co by mohl soupeř udělat tobě. Zabývej se především zkoumáním toho, co by si ty mohl provést soupeři". Tím samozřejmě nemyslím, že bychom si záměrů soupeře neměli všimnout, to v žádném případě. Naopak, záměry a hrozby soupeře musíme sledovat velmi pečlivě. Nesmíme se však těchto záměrů nepřiměřeně obávat. Pokud se šachista zaměří pouze na obranu soupeřových hrozeb, pak možná partii neprohraje, ale velmi pravděpodobně ji nikdy nebude mít šanci vyhrát. Kdo chce vítězit, musí myslet především útočně, vytvářet hrozby a problémy, které musí soupeř správně vyřešit. Pokud soupeři dovolíte, aby si na šachovnici dělal, co chce, jste na nejlepší cestě partii prohrát.

Protiútok je velmi důležitý prostředek obrany. V podstatě to znamená, že na hrozbu, kterou vytvořil soupeř, nereagujete obranou proti této hrozbě, nýbrž vytvořením hrozby vlastní. Je to ovšem také dosti náročný prvek obrany, protože vámi vytvořená hrozba musí být "silnější" než původní hrozba soupeře. Musí být takové povahy, aby soupeř neměl čas provést hrozbu svou, ale musel reagovat na hrozbu vaší. Přitom ale nesmíme zapomínat, že protiútok nemusí být obranou dlouhodobou, nebo dokonce trvalou. Je totiž pravděpodobné, že soupeřova hrozba v pozici setrvává, váš protiútok má na jeho hrozbu především odkladný účinek. Když soupeř vaši hrozbu vyřeší, pak se opět musíte věnovat obraně před jeho dřívější hrozbou. Je samozřejmě možné, že při obraně před vašim protiútokem musel natolik změnit situaci na šachovnici, že jeho původní hrozba ztratila na účinnosti, nebo dokonce vůbec přestala existovat. To by byl vynikající výsledek vašeho protiútku, pravý ideál, ale to se povede jen někdy. Opět nám poslouží pár příkladů.

Diagram 8

Protiútok šachem

Diagram 9

Protiútok hrozbou matu

Jednoduchý příklad ukazuje **diagram 8**. Bílý útočí na pěšce f7 dvěma figurami. Černý na tahu bod f7 může pokrýt, ale může také přistoupit k protiútku tahem **1...Dd1+**. Šach je vůbec neúčinnější formou protiútku, protože pravidla přikazují šachu okamžitě čelit bez ohledu na další dění na šachovnici. Bílý se tedy šachu musí bránit, a to jde pouze tahem 2.Sf1. Tím ovšem bílý střelec přestal napadat pole f7, hrozba bílého byla odvrácena, a černý může v boji pokračovat bez toho, že by musel nějak reagovat na dřívější hrozbu bílého. Složitější je případ na **diagramu 9**. Bílý na něm svým posledním tahem již svou základní hrozbu provedl, sebral totiž na poli e5 svou dámu černou figuru. Počítal přitom s tím, že pokud černý vezme bílou dámu tahem 1...dxe5, pak on dobere černou dámu tahem 2.Vxd7 a zůstane mu figura více. Zapomněl však, že soupeř nemusí jen poslouchat jeho záměry. A černý také využil příležitost k protiútku tahem **1...Dg4**. Tímto výpadem dámy vytvořil hrozbu braní dámu na g2 - to by vzhledem k jezdcí na f4 znamenalo mat bílému králi! I hrozba matu je velmi silnou hrozbou, která většinou vyžaduje obranu. Jde to například tahem **2.g3**, to je proti matu postačující obrana. Jenže černý tahem své dámy nevytvořil jen hrozbu matu. Vlastně tímto tahem zachoval i hrozbu, která v pozici byla již dříve - hrozbu vzít bílou dámu tahem **2...dxe5**. Vtip je ovšem v tom, že bílá věž už nemůže smrt své dámy pomstít sebráním černé dámy na d7. Černá dáma pole d7 opustila tahem, který vytvořil velmi silnou hrozbu matu. Tomu říkáme, že dáma opustila pole d7 s **tempem**. Bílý musel věnovat pozornost nové hrozbě vytvořené tahem černé dámy, musel provést tah, který by této hrozbě bránil, a neměl díky tomu čas věnovat se ústupu své vlastní dámy z ohroženého pole e5. Kdyby mohl bílý hrozbu matu na g2 vyřešit tak, aby současně opustil svou dámu pole e5, pak by z jeho pohledu bylo vše v pořádku. Jenže bílá dáma může mat na g2 pokrýt pouze z pole g5, nebo trochu lépe sebráním černého jezdce na f4, v obou případech ovšem bude stejně sebrána a černému zůstane materiální převaha dámy proti střelci a jezdcí, což je převaha dosti velká.

Diagram 10

Věčný šach

Diagram 11

Šílená věž

Závěrem si předvedeme dvě speciální formy protiútku. Na **diagramu 10** bílý hrozí dokonce dvěma jednotahovými maty, Da8 a Db7. Základní figury matového obrazce, bílou dámu a bílého střelce, nejde sebrat, černý král nemá kudy utíkat, pokryt pole a8 ani b7 není čím, představit není co. Katastrofa černého je zdánlivě neodvratná. Zbývá jediná metoda obrany - protiútok. Jenže jak? Černý musí vytvořit silnější hrozbu, než je hrozba matu. Existuje jen jedna jediná - šach! Ty jsou možné tři. Šachy dámou na f1 nebo f2 nemají smysl, bílý král by dámou sebral a kouzla by skončila. Černému tedy zbývá jediný šach **1...Sxh2+**. Pokud bílý král střelce sebere 2.Kxh2, pak teprve zaútočí černá dáma z vhodnějšího pole, přijde 2...Dh4+, vynuceno je 3.Kg1, následuje 3...De1+, bílý král musí zpět 4.Kh2, přijde opět 4...Dh4+ a tak pořád sem a tam. Černá dáma šachuje z polí e1 a h4, bílý král chodí po polích h2 a g1, víc už se v partii nestane. Takové situaci říkáme, že černý dává věčný šach. Pravidla takovou situaci prohlašují za remízu, protože věčný šach není mat, ale žádná strana nemůže svou pozici zlepšit. Přesněji řečeno, pozice se neustále opakují, a podle pravidel je za remízu možno na žádost jednoho z hráčů prohlásit pozici, která se na šachovnici objevila již po třetí, a na tahu je stále tentýž hráč. Přesná formulace tohoto pravidla je poněkud komplikovaná, v turnajových partiích musíte toto pravidlo uplatňovat prostřednictvím rozhodčího, začínající šachisty nechci podrobnostmi zatěžovat. Ale vědět o jeho existenci musí i začátečník. Pokud si nebudete jisti s jeho uplatněním při vzájemných partiích v kroužku, obraťte se na trenéra nebo vedoucího kroužku. Ale vraťme se k našemu diagramu. Bílý král nemusí střelce hned brát, lepší je zahrát **2.Kh1**. Černý pak musí dát šach dámou, která se tím ale vzdálí z dosahu pole h4. Po **2...Df1+ 3.Kxh2** zbývá černému opět jediný šach **3...Df4+**. Nyní má bílý čtyři možnosti. 4.Kh3 Dg4+ vede k již ukázanému věčnému šachu z polí h4 a e1. 4.Kh1 Df1+ pozici bílého nijak nevylepší. Po 4.Kg1 Dc1+ 5.Kf2 Dd2+ bílý král také ze šachů neunikne, na pole f3 nesmí vůbec (dostal by mat dámou z e3), a obíhání pěšce g2 mu nepomůže. Jediný zajímavý tah je představení pěšce **4.g3**. Černý má opět jediné pokračování šachů **4...Df2+ 5.Kh3 Df1+** (na pole g2 není radno krále pouštět) **6.Kh4 Df6+**. Tím ovšem pokus bílého krále o útěk po sloupci h končí, král se musí vrátit na h3, respektive na h2, a černá dáma věčně šachuje z polí f6, f2 a f1. Opět tedy remíza.

Diagram 11 se vám bude líbit. Bílý je na tom jistě špatně, věž je mnohem slabší než dáma, navíc okamžitě hrozí mat na a7, a ten bílý nemůže nijak pokrýt. Může však využít stísněného postavení svého krále k překvapivému protiútku. Hrozí mu jednotahový mat, musí tedy dát šach **1.Vb6+**. Černý sice věž může vzít jak dámou, tak i králem, jenže v obou případech se na šachovnici objeví pat! Bílý král nebude v šachu, nebude však moci provést tah podle pravidel. Pokud je černý všímavý, zkusí pokračovat tahem **1...Ka5**. Bílý tak především rozbil matovou síť, mat mu ihned nehrozí, ale převaha černého je stále nebezpečně veliká. A proto může využít nevhodně postavené černé dámy (ta uzavírá bílého krále v patu) a pokračovat v protiútku **2.Vb5+ Ka4 3.Vb4+**. Prostě šachuje černého krále z polí sloupce b, ať se král vydá na jakékoliv pole sloupce a. Pokud král věž sebere, bude opět pat. A když věž nesebere, ta bude věčně šachovat. Opět se na šachovnici objevila remíza. Takové věži šachisté říkají **šílená věž**. Není nikde kryta, šachuje soupeřova krále z bezprostřední blízkosti, jenže brát ji nelze, protože by vznikl pat.

Domácí úkol:

DÚ 20

Jak pokrýt Pd6?

DÚ 21

Může bílý na tahu zabránit matu?

Úkol vypadá malý, ale mohlo by s ním být hodně práce. DÚ 20 požaduje uvést všechny možné způsoby obrany černého pěšce d6. DÚ 21 chce vědět, zda bílý na tahu může úspěšně zabránit matu. Toť vše.